

КАМП'ЮТАРЫЗАЦЫЯ ТЭРМІНАГРАФІЧНАЙ РАБОТЫ

"Праектаванне тэрміналагічных сістэм з зададзенымі характарыстыкамі з'яўляецца актуальнай праблемай сучаснай тэрміналагічнай работы" [1, с. 22]. Ажыццяўленне гэтага на практыцы ўяўляецца магчымым пры аўтаматызацыі інфармацыйных працэсаў. Фарміраванне аўтаматызаваных банкаў даных па розных галінах ведаў мае шэраг пераваг, якія ў цэлым могуць быць зведзены да наступнага: 1) яны значна спрашчаюць і удасканальваюць працэс вывучэння фактаў мовы; 2) забяспечваюць паўнату прадстаўлення ўсяго наяўнага (нармаванага і неўнармаванага (праектнага)) тэрміналагічнага матэрыялу; 3) робяць магчымым фарміраванне на матэрыяле шырокай базы прыватных даследчых корпусаў; 4) дэманструюць панарамны агляд усіх рашэнняў па ўпарадкаванні тэрмінасфер; 5) дазваляюць ацаніць стан развіцця тэрмінагаліны ў пэўны перыяд або на працягу ўсёй гісторыі яе станаўлення. Усё адзначанае вышэй прадугледжвае замену інтуітыўнага падыходу аргументаваным, што вядзе да аб'ектыўнасці атрыманых вынікаў і значнага павышэння ўзроўню лінгвістычных даследаванняў, а таксама ў цэлым пазбаўляе магчымасці суб'ектыўнага падыходу да асэнсавання фактаў мовы, абумоўлівае сапраўдную ацэнку тэндэнцый фарміравання і развіцця спецыяльнай лексікі беларускай мовы.

Стварэнне камп'ютарных банкаў даных цалкам знаходзіцца ў рэчышчы сучаснай міжнароднай практыкі і ўвогуле адпавядае тэндэнцыі міжнароднай уніфікацыі тэрмінасістэм. У гэтай сувязі можна пагадзіцца з заключэннем навукоўцаў аб тым, што хуткае фарміраванне камп'ютарнай тэрмінаграфіі "побач з шырокай аўтаматызацыяй лексікаграфічных работ, масавым выпускам універсальных і галіновых энцыклапедый, што адлюстроўваюць дэталізаваную карціну свету, сведчаць пра тое, што развіццё слоўнікавай справы Беларусі ўступіла ў перыяд навуковай лексікаграфіі" [пераклад з 2, с. 91]. У сувязі з гэтым сродкам фіксацыі міжнародных рашэнняў па ўпарадкаванні семантыкі тэрмінаў становяцца шматмоўныя банкі даных, што дазваляюць назапасіць і захаваць інфармацыю аб асаблівасцях тэрмінаў, іх ужыванні, эквівалентах і ступені ўпарадкавання. Задача падрыхтоўкі шматмоўных банкаў даных бачыцца перадусім у пашырэнні паняццевай базы беларускай тэрміналогіі, а таксама арыентацыі яе на больш прасунуты ўзровень, дасягнуты ў іншых больш развітых у дадзеным кірунку мовах: рускай, англійскай, нямецкай, французскай і інш. Сённяшнія намаганні па гарманізацыі тэрміналогій прадугледжваюць інтэрнацыяналізацыю тэрмінаў – суаднясенне значэнняў блізкіх па форме разнамоўных тэрмінаў з вызначэннем паміж імі дакладных адпаведнасцей, а таксама выбар з ліку сінонімаў тэрмінаў з інтэрнацыянальнымі формамі.

У гэтых адносінах беларуская тэрміналогія значна адстае ад

міжнароднага вопыту. Уключэнню беларускай тэрміналогіі ў міжнародныя стандарты перашкаджае перадусім недастатковая уніфікаванасць нацыянальнага тэрміналагічнага фонду.

У сувязі з гэтым адной з асноўных задач сучаснага этапу развіцця беларускай тэрміналогіі з'яўляецца яе уніфікацыя і стандартызацыя. Уніфікацыя, як вядома, забяспечвае адназначную адпаведнасць паміж сістэмай паняццяў і тэрмінасістэмай. "Тэндэнцыя да уніфікацыі структуры тэрміналогіі дыктуе нам неабходнасць звяртацца да шырокага сусветнага вопыту развіцця тэрміналогіі, а не звужаць свае пошукі якім-небудзь адным "вектарам" [3, с. 5]. У выпадку, калі адступленні ад дакладнага адназначнага ўжывання тэрміна выключаюцца, можна казаць пра стандартызацыю, якая мае на мэце стварэнне стандарту на тэрміны і азначэнні. Задачы стандартызацыі, як правіла, зводзяцца да фіксацыі тэрмінаў і азначэнняў сучаснага ўзроўню навуковых ведаў, гарманізацыі навукова-тэхнічнай тэрміналогіі нацыянальнай і міжнароднай, вызначэння і ліквідацыі недахопаў тэрміналексікі. Аб'ектам стандартызацыі з'яўляюцца асноўныя паняцці адпаведнай галіны ведаў. "У агульнапрынятым сэнсе тэрмін *стандарт* прадугледжвае абавязковасць выкарыстання і абазначае дакумент, што ўтрымлівае адзіныя дзяржаўныя нормы і патрабаванні, што прад'яўляюцца да прамысловай сыравіны і гатовай прадукцыі" [4, с. 94]. Адметным выступае тое, што стандартызаваныя тэрміны абавязковыя для выкарыстання ў сферы функцыянавання, ва ўсіх відах дакументаў і літаратуры. У выніку дзейнасці па уніфікацыі і кадыфікацыі павінен рыхтавацца зборнік рэкамендаваных тэрмінаў або дзяржаўны стандарт на тэрміны і азначэнні.

У нашай краіне ў XX ст. быў створаны Камітэт па стандартызацыі, метралогіі і сертыфікацыі Рэспублікі Беларусь (Белстандарт), у задачы якога ўвайшла распрацоўка тэрміналагічных стандартаў і іх азначэнняў. У выніку практычнай работы Белстандарту на працягу 90-х гадоў была распачата работа па стварэнні тэрміналагічных стандартаў і на беларускай мове. Беларуская тэрміналогія ўвайшла ў стандарты, што вызначаюць тэрміны, азначэнні і абазначэнні асноўных паняццяў у галіне выдавецкай прадукцыі, інфармацыйных тэхналогій, вытворчасці прадуктаў харчавання з бульбы і тэхналагічных працэсаў іх апрацоўкі, трыкатажных вырабаў, створаных з розных відаў сыравіны і па розных тэхналогіях, тэкстыльных валокнаў і ніцей, швейных вырабаў побытавага прызначэння, у сферы тэрмінаў, што маюць дачыненне да абутку, пажарнай бяспекі ў галіне пасіўнай супрацьпажарнай абароны, тушэння пажараў, агульнатэхнічных тэрмінаў, іх сертыфікацыі, распрацоўкі і пастаноўкі на прымысловасць, выпрабаванняў, кантролю якасці, трыбафатыкі, навукі, тэхнікі і прамысловасці, аховы навакольнага асяроддзя (тэрміны водаспажывання і водаадвод у рыбнай гаспадарцы), каштоўных папер (выраб, абарот і захаванне папер і дакументаў

з пэўнай ступенню абароны, што адносяцца да фінансавай дзейнасці), інавацыі і інавацыйнай дзейнасці, інфармацыйнай тэхналогіі (асноўныя паняцці, што маюць дачыненне да мікрапрацэсарных сістэм).

Такім чынам, тэрміналагічная практыка патрабуе як пэўнай аўтаномнасці тэрміналагічных падсістэм у адносінах да сістэмы нацыянальнай мовы, так і абавязковай цеснай сувязі гэтых падсістэм з ёй. Сёння пры ўпарадкаванні галіновых тэрмінасфер з'яўляецца відавочным абавязковае залучэнне найноўшых метадык стварэння і аналізу фактаў мовы, да ліку якіх перадусім далучаюцца камп'ютэрныя магчымасці. Робячы агульнае заключэнне аб асаблівасцях стандартызацыі беларускай тэрміналогіі, трэба адзначыць, што гэты працэс толькі распачаўся ў 90-я гады ХХ ст. Яго далейшае развіццё абумоўлена як умовамі функцыянавання беларускай тэрміналагічнай сістэмы, так і агульнай тэндэнцыяй інтэграцыі навуковых даследаванняў, што знаходзіць выражэнне ў звужэнні колькасці моў, што выконваюць функцыі мовы навукі. Трэба думаць, што створанае ў галіне стандартызацыі беларускамоўных тэрмінаў, будзе выкарыстана ў далейшай працы і паспрыяе працэсу ўніфікацыі і гарманізацыі беларускай тэрміналогіі.

Літаратура:

1. Антанюк Л.А. Проблемы беларускага тэрміназнаўства ў новых умовах // Тэрміналагічны зборнік "87-"88. – Мн., 1988.
2. Щербин В.К. Белорусская корпусная терминография // Слово и словарь = Vocabulum et vocabularium: Сб. науч. тр. по лексикографии. – Гродно: ГрГУ, 2002. – С. 187-192.
3. Цыхун Г. Шляхі ўладкавання беларускай тэрміналогіі // Тэрміналагічны бюлетэнь. Мн., 1997. - Вып. 1. – С. 3-5.
4. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. – М, 1987.